

به نام خدا

اظهار نظر کارشناسی درباره:

«لایحه عضویت دولت جمهوری اسلامی ایران در سازمان جهانی تجارت»

چکیده

سازمان جهانی تجارت (WTO)^۱ که در ژانویه سال ۱۹۹۵ جانشین موافقتنامه عمومی تعرفه و تجارت (GATT)^۲ شد، دارای تشکیلات حقوقی دائمی است که از پوشش موضوعی وسیعی در سطح تجارت کالا، خدمات و حقوق مالکیت معنوی برخوردار بوده و دارای نظام حل اختلاف مستقل است. هدف اصلی این سازمان را می‌توان گسترش و توسعه تجارت و رفع عوامل محدودکننده آن دانست.

براساس اصل هفتاد و هفتم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، عهدنامه‌ها، مقاوله‌نامه‌ها، قراردادهای و موافقت‌نامه‌های بین‌المللی باید به تصویب مجلس شورای اسلامی برسد. بنابراین مجوز الحاق ایران به کلیه سازمان‌ها و موافقت‌نامه‌ها نیاز به مصوبه مجلس دارد ولی اینکه این مجوز در چه زمانی (قبل یا بعد از توافق دولت با طرف مذاکره) از مجلس اخذ می‌شود جای بحث و تأمل دارد.

متن لایحه

لایحه «عضویت دولت جمهوری اسلامی ایران در سازمان جهانی تجارت» که به پیشنهاد معاونت حقوقی و امور مجلس ریاست جمهوری و با امضای رئیس جمهور، وزیر امور خارجه و وزیر بازرگانی در تاریخ ۱۳۸۷/۵/۱۶ به مجلس تقدیم شده است از یک ماده واحده به شرح زیر برخوردار است.

ماده واحده - به دولت اجازه داده می‌شود در «سازمان جهانی تجارت» عضویت یابد و نسبت به پرداخت حق عضویت مربوط و یا کمک، اقدام نماید. تعیین و تغییر دستگاه اجرایی طرف عضویت برعهده دولت است.

بررسی موضوع

این ماده واحده، به چند حکم مجزا اشاره دارد که در ذیل به نکاتی پیرامون آن اشاره می‌شود:

۱. در این ماده واحده اشاره شده است که (به دولت اجازه داده می‌شود در «سازمان جهانی تجارت» عضویت یابد). مطابق اصل ۷۷ قانون اساسی کلیه عهدنامه‌ها، مقاوله‌نامه‌ها، قراردادهای و موافقت‌نامه‌های بین‌المللی باید به تصویب مجلس شورای اسلامی برسد. با توجه به اهمیت این موضوع مواد (۲۰۲) الی (۲۰۶) آیین‌نامه داخلی مجلس شورای اسلامی به این مهم پرداخته و در ماده (۲۰۲) آیین‌نامه به صراحت عنوان می‌شود که متن کامل این‌گونه لوایح شامل الحاق به پیمان‌های بین‌المللی باید جهت بررسی ضمیمه لوایح مذکور به مجلس تقدیم شود.

با این حال در این لایحه هیچ متن ضمیمه‌ای وجود ندارد زیرا اصولاً توافقی در این خصوص انجام نشده است. فرایند الحاق به سازمان جهانی تجارت از طریق توافق سازمان با دولت‌های مختلف یک فرایند مذاکره پیچیده، دشوار و زمانبر است که شامل درخواست عضویت کشور متقاضی، تشکیل گروه کاری، ارائه و بررسی گزارش رژیم تجاری، انجام مذاکرات دو یا چندجانبه، تصویب جداول امتیازات و تعهدات و تصویب پروتکل الحاق با اجماع شورای عمومی یا هیئت وزیران می‌شود. پروتکل الحاقی لازم است به تأیید و تصویب مجلس کشور متقاضی برسد تا ۳۰ روز پس از آن لازم‌الاجرا شود.

هر چند ایران یکی از امضاکنندگان منشور هاوانا مبنی بر تأسیس سازمان تجارت بین‌المللی و عضو ناظر گات در سال ۱۹۴۸ بوده است، ولی اولین درخواست ایران مبنی بر عضویت در سازمان جهانی تجارت در سال ۱۹۹۵ به دبیرخانه سازمان تسلیم و پس از مذاکرات فراوان در سال ۲۰۰۵ به اجماع شورای عمومی سازمان رسید و ایران به عضویت ناظر سازمان درآمد و فرایند الحاق ایران به سازمان جهانی تجارت آغاز شد.

1. World trade Organization
2. General Agreement on tariffs and Trade

بنابراین درخواست و تقاضای دولت‌ها برای الحاق به سازمان جهانی تجارت نیازی به مجوز مجلس ندارد و این کار در سال‌های گذشته از طرف دولت انجام شده و در حال پیگیری است. در فرایند الحاق که از سوی سازمان تجارت مشخص شده است نیز تنها بعد از نهایی شدن پروتکل الحاقی نیاز به اخذ مجوز از مجلس وجود دارد. مطابق اصل ۷۷ قانون اساسی و ماده (۲۰۲) آیین‌نامه داخلی مجلس شورای اسلامی نیز در پیوست لایحه حتماً باید متن کامل موافقتنامه یا پروتکل الحاقی وجود داشته باشد تا مجلس ضمن اطلاع از کم و کیف آن بتواند در این خصوص تصمیم‌گیری کند. به علاوه تصمیم‌گیری مجلس در خصوص عضویت یا عدم عضویت ایران در سازمان جهانی تجارت علاوه بر شرط لازم شناخت سازمان و بررسی معایب و مزایای الحاق به شرط کافی انجام مراحل مذاکراتی چندجانبه و پایان چانه‌زنی‌ها در خصوص حقوق و امتیازات مکتسبه و تعهدات پذیرفته شده نیاز دارد و تا پایان انجام این مراحل و نهایی شدن پروتکل الحاق مجلس نمی‌تواند مجوزی به دولت در این خصوص بدهد. با توجه به موارد فوق این بخش از لایحه زاید است.

۲. یکی دیگر از احکام مربوط به این لایحه، اجازه به دولت برای پرداخت حق عضویت مربوط است لازم به ذکر است که حق عضویت اعضای کامل سازمان با اعضای ناظر متفاوت است و دولت‌های ناظر به دلیل خدماتی که دریافت می‌کنند باید معادل کم‌ترین حق عضویتی که در سازمان پرداخت می‌شود، به‌عنوان هزینه پرداخت کنند و اگر این تعهدات مالی را پرداخت نکنند نمی‌توانند به سازمان ملحق شوند. حق عضویت پرداختی که رقمی کمتر از ۳۰ هزار دلار در سال است در مقابل خدماتی که ایران در حال حاضر از سازمان دریافت می‌کند قابل قبول است. خدماتی مانند کمک به برگزاری همایش‌های تخصصی هر شش ماه یک بار در ایران و تأمین اساتید، مدارک و کتاب‌های مورد نیاز مثبت بوده و در حال حاضر ایران با پرداخت حق عضویت از این خدمات بهره می‌برد. البته مجوز مربوط به پرداخت حق عضویت تمامی سازمان‌ها که ایران در آنها عضو است معمولاً در یک مصوبه مجزا و تحت عنوان یک جدول سالیانه از مجلس اخذ می‌شود.

۳. یکی دیگر از احکام این لایحه پرداخت کمک به سازمان است که انجام آن از طرف کشورهای در حال توسعه در فرایند سازمان جهانی تجارت مرسوم نیست. کمک به سازمان تنها از طرف کشورهای توسعه‌یافته صورت می‌پذیرد و این کمک‌ها در قالب آموزش به کشورهای در حال توسعه ارائه می‌شود و تاکنون هیچ کمکی از طرف کشورهای در حال توسعه به سازمان انجام نشده است. لذا این واژه که به علت کلی بودن حکمی غیرشفاف و مبهم است، زائد است.

۴. حکم بعدی این لایحه به این نکته اشاره دارد که «تعیین و تغییر دستگاه اجرایی طرف عضویت بر عهده دولت است». این موضوع نیز در حیطه اختیارات دولت بوده و به مصوبه مجلس نیازی ندارد. شاید دلیل ارائه چنین حکمی به اختلافات موجود در دولت بین وزارت بازرگانی و وزارت امور خارجه بازگردد. در بیشتر کشورهای عضو سازمان جهانی تجارت، وزارت بازرگانی و سازمان تجارت آن کشور متولی فرایند الحاق به سازمان بوده و در ایران نیز مطابق سند فراهخشی ضمیمه برنامه چهارم و جداول مربوط به حق عضویت سازمان‌ها وزارت بازرگانی ایران به‌عنوان متولی این بخش است و حق عضویت نیز توسط وزارت بازرگانی پرداخت می‌شود. البته وظیفه تنظیم‌کننده وزارت امور خارجه به‌خصوص در موارد دیپلماتیک ضروری و حائز اهمیت است. در هر حال رفع این اختلاف‌ها در حد اختیارات دولت است و نیازی به مصوبه مجلس ندارد.

۵. یکی از نکات قابل تأمل در این خصوص نظارت مجلس بر پیشبرد فرایند الحاق ایران به سازمان جهانی تجارت است. ارائه گزارش‌های عملکردی از طرف دولت در خصوص تصویب و ارسال آخرین نسخه از گزارش رژیم تجاری و تشکیل گروه کاری یکی از اصلی‌ترین وظایف دولت در این خصوص است. این اقدام از طریق حضور مستمر و مؤثر نمایندگان ایران در سازمان و تسریع در انجام مذاکراتی هدفمند و هوشمندانه که بتواند بیشترین منافع و مزایا را برای کشور داشته باشد و از کمترین معایب نیز برخوردار باشد میسر است. شایان ذکر است که دولت برای دستیابی به این هدف از اختیاراتی مناسب برخوردار بوده و نیازی به قانون‌گذاری وجود ندارد. رفع سوءتفاهمات و موانع پیش‌روی انجام مذاکرات برای الحاق ایران به سازمان تجارت به‌عنوان اولویتی مهم نیازمند اجماع تصمیم‌گیران و تصمیم‌سازان در این زمینه است.

جمع‌بندی

با توجه به موارد فوق بخشی از احکام این لایحه غیرضروری و زاید و بخش دیگر نیز به حیطه اختیارات دولت بازمی‌گردد. تنها حکم قابل تأمل این لایحه موضوع پرداخت حق عضویت ایران به‌عنوان عضو ناظر است که آن هم در قوانین مربوط به حق عضویت سالیانه همراه با سایر سازمان‌ها تاکنون پرداخت شده است و خلأ قانونی در این زمینه وجود ندارد. بنابراین تصویب کلیات این لایحه توصیه نمی‌شود.